

T Á R C A

A bujdosó Dante otthonában.

A világégés utolsó fellobbanásakor. 1918 június 15-én, az olasz harcvonal ellen intézett támadó harcunkban, a „Hétközség fennsíkján“ vettem részt. Támadásunk ezen a részen már az első napon meghiusult és ezredemet, egyik nagy veszteséget szenvedett horvát gyalogezredünk felváltására, a Monte Sisemol, a Monti di Val Bella és a Frencela-szakadék előtti húzózó állásaink védelmére rendelték.

A felváltás éjjeli két óraker fejeződött be. Alig vártuk a hajnal pirkadását, hogy új állásainkról, környezetünkről és harc helyzetünkről tájékozódást szerezzünk. Mikor a hajnal első derengő fénye lehetővé tette, az 1242 méter magas Sisemol csúcsáról, óvatos kíváncsisággal tekintettünk szét az alattunk és körülöttünk elterülő vidéken s bizony a háború borzalmaihoz ugyancsak hozzászokott lelkünk is megremegett attól a látványtól, mely szemünk elé tárult.

Az olyan sokszor hallott „Hétközség“-nek nyomai is alig voltak. Térképünk szerinti Asiago, Gallio, Eick, Valle, Ronchi és a többi községek helyén, legfeljebb egy-egy égnek meredő magános csupasz fal jelezte, hogy ott, néhány évvel ezelőtt még étellel teli falvak voltak.

Vidám falucskák, melyeknek lapostetejű olaszos stílű apró házaiban emberek laktak, az étellel bírkózó szegény emberek, de szegénységükben is boldog családok, akik jóleső reménységgel nap-nap után szótték színes terveiket a biztató jövőre. A házikók előtti kis kőpadokon, a leszálló est csendjében, ifjúságuk erejétől duzzadó büszke Romeók s viruló szépségükben pompázó szende Juliák sugdosták egymásnak siring fogadott szerelmüket és hűségesküjüket. Az olasz kék ég napsütésétől ragyogó, forró szűk utcákon pedig egész napon át, lesültképzű, borzashajú, gondtalan gyermekek játszadoztak. kiknek pajzán kedvétől, hangos kacagásától, a leáldozó nap utolsó pillantásáig visszhangzottak a falvakat környező csupasz-sziklafalak.

Igen . . . , a csupasz, kietlen sziklafalak.

Mert a természet mindent széppé varázsló gondos keze, itt a romokká lőtt községek környékén valósággal tétlen ma-

radt és a szem határáig terjedő szigetként, hátborzongató kietlenséggel bélyegezte meg ezt a hétköznapi fensíkot.

Mert az elmúlt századok embereinek kapzsisága kipusztította innen a természet fenséges ajándékát, a dús lombtól zöldelő titokzatos erdőket. Erdők hiányában aztán hazátlanná lettek az ijedt tekintetű gyors lábú nemes vadak és csengőtorkú énekes madarak. A szabadon perzselő nap tüzes esőjaitól pedig kihaltak az illatos virágok és kiapadtak a halk csobogással tovasiető, üde, hegyi patakocskák.

S a kipusztított erdők helyén nem maradt más, mint egy nagy, kopár kőtenger . . .

El ettől a szomorú képtől!

Talán a háttér szebb, vigasztalóbb látványt nyújt?

Csalódás! . . .

A lassan előretörő reggeli napsugár erőtlenül bírkózik a háttérben végighúzódo „Frencela-szakadék” mélyéből feltörő sárga, gomolygó gőzpárakkal. . . s ez még az előbbinél is elrettentőbb képet mutat.

Közelebb húzódnak a gomolygó páraréteg széléig s onnan iparkodunk betekinteni a titokzatosság kódébe. Szemünk lassankint megszokja a ködös homályt s egy 800 méter széles, több kilométer hosszú, három-négyszáz méter mély, hajmeresztő szakadék tátong előttünk.

Oldalai köröskörül mocsos kénvirággal borított, folytonosan omladozó, meredek sziklafalak, melyeken vad robajjal zuhannak le kéngőzőktől piszkosan gőzölgő, bűzös meleg források.

A „látható halált” lehelik felénk. Nem hiszem, hogy ember vagy más élőlény, ennek a szakadéknak mélyébe leszállni merészelne. Hisz még a harcterek fekete halálmadarai, a varjak is inkább körülröpülnek, semhogy a szakadék felett átrepüljenek.

Mi is csak erőslencsés harctéri messzelátónkon vizsgáljuk ezt a „pokol tornácot”, mikor a halálnak ebben a sötét birodalmában, a szakadék délkeleti szélénél, egyszerre csak egy teljesen ép pirostetejű házikó bukkan fel messzelátónk lencséjében. Körülötte mozgó emberek. A mieink. Kérdőleg tekintünk egymásra, de felvilágosítást adni senki sem tud. Pár embert veszek magamhoz s elindulok a titokzatos házikóhoz. Hamarosan odaérkezünk.

Igen régi jelleget viselő, masszív kősziklakövekből épült, eléggé gondozott, rendes kis házikó.

Két nagyobbacska szobájában, földre hintett, pokrócokkal leterített szalmán, néhány megtört tekintetű súlyosan sebesült katonánk fekszik s fájdalomtól vonagló arccal arra vár, hogy majd az éj jótékony sötétségének leple alatt, a kö-

zelben húzódó „Campomulo“-i úton hátraszállítsák a hadosztály kórházába. Egyébként arcukról, beszédjükől megnyugvás és a teljes biztonság érzése tükröződik vissza. Mintha valami varázslat vagy őrangyal védőszárnyai alatt pihennének, olyan nyugodtan hallgatják a fülsiketítő ágyúdörgést és a mindent megremegetető gránátrobbanásokat.

Csudálkozó kérdezősködésekre az ott szorgoskodó két ápoló csakhamar elmondja, hogy erre a helyre vagy ennek közelébe, még egyetlen gránát vagy más lövedék se csapott le. Ezt a kis házikót a hadakozó felek, az egész háború alatt, minden rombolástól és pusztítástól megkímélték . . . , mert a ház falán tábla hirdeti, hogy valamikor itt *egy híres olasz ember* lakott.

Megmutatták a táblát is, melyen olasz- és németnyelvű felírás arra kéri a hadviselő feleket, hogy: ezt a pirostetejű házat kiméeljék meg minden pusztítástól, mert bujdosása idejében hosszabb ideig itt lakott a száműzött nagy olasz költő, Dante.

A gondolat sebes szárnyán egy pillanat alatt szinte magam előtt láttam az emberiség halhatatlan nagy költőjét, ki száműzetése alatt, bujdosása éveinek egyikében — 1304-ben — itt járt. Firenzében nyomorgó családjáért aggódó összetört lélekkel, itt bolyongott ebben a körengetegben . . . vagy talán akkor még lombos erdőkben.

Ellenségei iránt gyilkos gondolatokkal és gyűlölettel eltelve, innen, a szakadék párkányáról nézett le nap-nap után, a halált osztó rémséges mélységbe. Itt húzta meg magát, ebben a magános kis házikóban, egy idegen házában. Itt járta, „a kínos ösvényt, az idegen lépcsőjén“. Itt élt hónapokig. Ez a ház volt otthona és itt ette „a mások, sósízű kenyerét“.

Itt, ebben a házikóban töltött álmatlan éjszakáin született meg lelkében legnagyobb alkotása: a „Divina Comedia“. S ez a borzalmas hely, melyet minden nap maga előtt látott, az előtte tátongó szakadéknak hajmeresztő s kénvirágtól mocskos sziklafalai, a szünet nélkül gomolygó halálos gőzökből kialakult s az esti szellő szárnyán mozgatott rémalakok töltötték be fantáziáját és sugalták neki a „Pokol“ első sorait:

„Mily kín, hajh elbeszélni: mi volt ottan
S e zord vad helyen, hogy érzém magam,
Csak rá gondolva már eliszonyodtam,
Mert több iszony, csak a halálban van“.¹

Később is, mikor innen tovább kergette szomorú sorsa, s mikor a Pokol XII. énekében a pokol hetedik körének bejára-

¹ Szász Károly fordítása.

tát írja le, lelke gondolattengerén még egyszer visszaemlékezik erre a szakadékra, annak folyton leváló és mélybe zuhanó köveire, és kísérlőjét, Vergiliust, így szólaltatja meg:

„Nos halld, midőn először idejöttem,
 Először szálltam e mélyebb pokolba,
 Akkor e szikla nem volt még törötten.“²

Bizonyára még ma is áll a kis pirostetejű házikó, mely a világot átjáró és megrendítő rettenetes orkánban, a mindent elsöprő mérhetetlen pusztításban is ép. sértetlen maradt és menedéket, nyugvó helyet adott hazájukért vérző hőseinknek. Megvédte, megőrizte ezt a kis házikót a *halhatatlanság lehetete*.

Még egyszer — mikor a szakadatlan harcok zivatarában alkalom kínálkozott — vágyakozó lélekkel elzarándokoltam a természetnek és az emberiségnek ebbe a kietlen sivár temetőjébe, ehhez az egyetlen „élőhöz“, a halhatatlan költő emlékéhez. Mert ott fény derengett, a gondolat-szövétneknek hatalmas fénye!

És ott mindig volt élet!

Éltek a nagy költő eszméi, gondolatai s hat évszázad távlatából, a halálnak ezen a rémséges mezején, a pokolnak ebben a sötét tornácában is életet leheltek felém. És világot gyujtottak lelkemben, mint ahogy még évszázadokon keresztül világot fognak gyujtani az eljövendő emberek millióiban.

Kovács József.

---

² Babits Mihály fordítása.